

Олонхо куукулалара оџолорго

Емельянова Мария Лаврентьевна,
Амма улууһун Соморсун нэилиэгийн «Чэчир»
уһуяан иитээччитэ

Олонхо эйгэтэ ийэ тылы иитийиэхтээн, ийэ тыл күүһүнэн оџо киһи буолан кииллийиитин, саха буолан сандаарыытын, ол эбэтэр ийэ тылын этигэр – хааныгар ингэринэн, халбаннаабат үөстэнэн, сиэр – майгы, өй – санаа өттүнэн ситэн, омугун уратытын өрө тутан улаатытыгар сүнкэн оруоллаах. Оџо чөмчүүк сааһыгар олоххо көрүүтүн, тулалыыр эйгэ көстүүтүн оонһуу нөһүө ингэринэр. Үс дойду маарыннаспат уратыта, айылҕата, үрүн – хара күүс утарылаһыыта, үтүө – кэрэ өрөгөйдөөһүнэ олонхо уус – уран тылынан тиллэн – хамсаан кэлиитэ – оџо өйүгэр ойуулаан көрүүтүгэр, тыла – өһө сайдарыгар төһүү буолар. «Саха киһитэ тутан – хабан көрбүтүн астынар» дииллэринии оџо бу сааһыгар илиитинэн тутан – хабан, хамсатан – имсэтэн, санардан – ингэрдэн оонһоон көрдөбүнэ көрбүтүн – истибитин диригинник ылынар.

“Силиһэ суох мас үүммэт” диэн норуот мындыр өһүн – хоһооно кэрэһалиринэн бүгүн төрдүбүтүн, силиспитин – мүтүкпүтүн ырытар, чинчийэр, бүөбэйдиир, тилиннэрэр, өрө тутар кэммит тосхойбутунан, кэлэр кэнчээри ыччаппытыгар, кырачааннарбытыгар болџомтоџо ылыылара дэбигис буоллун диэн олонхоџо олобурбут оонһуурдары дэлэтэр сыаллаах куукулалары онортуубут. Олонхо дьоруойун майгытын - сигилитин, үтүө – мөкү өрүтүн арыйдар ханнык диэн өбүгэлэрбит таһастарыгар олобуран сахалы тыыннаан, сүрэхпит сылааһын ингэрэн тиһэн онгорор үгэстээхпит.

Олобуруута: билинни кэм кэнчээри ыччатын олонхо алыптаах эйгэтигэр олобуран, олонхо дьоруойдарын тыыннааһымсытан, куукула онортоон оџо бэйэтэ тутан- хабан хамсатан, санардан оонһоон көрдөрөр сатабылларын сайыннарар баџа санааларга тирэџири.

Сабаџалааһын: уһуяанна, оскуолаџа, дьэиэ кэргэннэ, нэһилиэккэ олонхо дьоруойдарын куукулаларын онортоон олонхо толоруутугар туттан, оџо айымһы ис хоһоонун диригинник, дөбөннүк ылынарыгар төһүү күүс буолар.

Саналыы көрүү: олонхо дьоруойдарын оџо бэйэтэ хайдах ылынарынан ойуулаан – дьүүһүннээн биэрэрин ситиһии, олоххо киллэрэн куукула онорон таһаарарыгар көмө – тирэх буолуу.

Сыала: олонхону оџо чэпчэкиitik ылынарыгар куукуланы туһаныы нһыматын күүскэ киллэрэн, олонхону түргэнник өйдүүр, ылынар, интириэһиргиир баџатын үрдэти.

Соруктара:

иитэр: олонхо эйгэтин оонһуу нөһүө ингэринэн, үрүн – хара күүс утарылаһыытын, үтүө – мөкү өрүттэр дьайыыларын уратытын биллэрэн иити;

үөрэтэр: олонхо кэрэ эйгэтигэр киллэрэн олонхоһут күрдүк тобуллаџас өйдөөх, уус – уран хомоџой тыллаах сахалыы сиэрдээх буоларга үөрэти;

сайыннарар: оџоџо тириэрдэр бары сатабыллары туһанан истэр, санарар, кэпсиир, көрдөрөр дьоџурун сайыннарыы.

Манекен олохтоох кутуйах куукулалар

Сърдык сирэй дьүлүнээх флис матырыйаалтан манекены бүтүтү кутуйах быһыыта комбинезон уонна төбө оҥоһулган халбонор. Хара кызылнык (ордуу) тэһэ көрдүт харахтаах, оһуруу кызылнык муруунаах.

Кыл куукулалар

САБЫНАН ӨРҮҮ КУУКУЛАЛАР

Ат сизэиттэн, кылтан ситин хатан, өрөн оҥоруохха өт. Баайы сабынан өрөн, быһыытан бизэрн баайан оҥоруохха сон.

Мас куукулалар

Мастан баабаанка оҥоһуллар. Баайы хара сабынан баттахтаан бизриллэр. Сирэй, харах уруһуйданар. Тагас тигэн сөйбөтөбүт. Иккис ньыма мас баабаанканы оһуулаан ситэриллэр.

Папье-маше куукулалар

Куукулалар төбөлөрө папье-маше ньыматынан оҥоһуллар кумааҕы кырадыллытынан хос-хос төбө быһыытыгар кызылдьэн сийиараллар. Бэлэм төбөтө тагас сөй тисиллэр. Оһо иллитис-эр кэтиэн оонһуур.

Фетр куукулалар

Араас өҥнөөх фетр матырыйаалыттан илһиэ кэтиэн, тарбаҕы хамсатан оонһуур куукулалар.